

УДК : 378.147.015.311-021.464

DOI: <http://doi.org/10.32589/2412-9283.39.2023.299207>

САМОРОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ І ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ СТУДЕНТІВ-НЕФІЛОЛОГІВ ДО МАЙБУТНЬОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Дроздова І. П.

Державний біотехнологічний університет

irina2017ksada@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9632-4584>

Моїсєєва Н. І.

Державний біотехнологічний університет

n.i.moiseeva1@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3889-8085>

Дата надходження 15.12.2023. Дата прийняття до друку 19.12.2023.

Анотація. У статті розглянуто особливості формування професійної готовності студентів-нефілологів до майбутньої професійної діяльності, що визначають саморозвиток особистості сучасної студентської молоді. Розглянуто важливість і своєрідність визначення структури психологічно-педагогічної готовності студентів до професійної діяльності. Виокремлено функції змісту навчання, обґрунтовані в концепціях професійного становлення фахівця. Наголошено на потребі зауважити три основні напрями щодо готовності студентів, зокрема розвиток професійної компетенції, удосконалення когнітивного стилю діяльності та оформлення мотиваційно-ціннісної сфери особистості. З опертям на результати аналізу названо три групи функцій (основоположні, допоміжні і службові), у межах яких визначено реалізацію професійної підготовки і саморозвиток особистості задля формування професійної готовності студентів-нефілологів до майбутньої діяльності.

Ключові слова: саморозвиток особистості, професійна готовність, студенти-нефілологи, професійна діяльність, функції саморозвитку особистості.

**Drozdova I.P., Moiseieva N. State Biotechnological University
Fostering Personal Growth and Professional Readiness of Non-Philology Students for Future Careers**

Abstract. Introduction. The primary goal of higher education institutions is to cultivate students' professional readiness for their future careers, their development as future specialists. This entails fostering self-development and enhancing their cognitive and cultural-aesthetic spheres, general outlook, and speaking skills. **Purpose.** To achieve two interconnected objectives: 1) to clarify the features of the approach to self-development among contemporary students; 2) to underscore the importance of determining the structure and functions of psychological readiness among non-philology majors in preparation for their future professional roles. **Methods.** The study utilizes a critical analysis of psychological and pedagogical literature, drawing from both domestic and foreign sources, to elucidate methods for cultivating professional readiness among non-philology students for their future careers. **Results.** In our framework, the connection between the modern labour market and the educational preparations of non-philology students with the aim of forming their professional readiness for future careers is implemented through the mediation of a primarily professionally oriented approach to the formation of the content and didactic technology in higher education. This approach is influenced by key factors, namely, the structure of activities and the comprehensive subject of study. **Conclusion.** To sum up, further research into the problem of self-development and professional readiness among non-philology students should focus on providing didactic support within the educational process. This support should aim to enhance students' general scientific knowledge, interdisciplinary cognitive abilities, and communication skills.

Keywords: self-development, professional readiness, non-philological students, professional activity, functions of self-development.

Постановка проблеми. Ідея розвитку цілісної соціально-адаптованої людської особистості стає сьогодні домінуючою і визначає зміст сучасної професійної освіти. Завданням вищої школи є формування готовності студентів до майбутньої професійної діяльності, позиції студента як майбутнього фахівця, з метою їх саморозвитку й укріплення їхньої когнітивної і культурно-естетичної сфер, загального кругозору, мовленнєвої вправності.

Різні моменти індивідуальної людської історії, різні способи фізичного вираження можуть набувати глобального значення і стати цілим тільки у формі тотального соціального факту, утіленого в конкретному досвіді певного локалізованого в часі й просторі народу та індивідуальному досвіді його представників.

Взаємодія педагогів і студентів на змістовій основі з використанням різноманітних засобів є сутнісною характеристикою педагогічного процесу, що здійснюється в будь-якій педагогічній системі. Організація процесу роботи педагога не можлива без уявлення природи людини у вигляді систематизованої, чітко організованої педагогічної діяльності з виділеними цілями, структурою, комплексом педагогічних завдань, адже в діяльності змінюється не тільки самий об'єкт, але й ставлення суб'єкта до об'єкта. Це означає, що сама педагогічна діяльність динамічна: життєві ставлення суб'єкта до об'єкта змінюються згідно з ходом діяльності, що є відкритою системою для формування і розвитку особистості. Це зауваження вказує на актуалізацію предметно-практичної діяльності й особливу організацію побудови освітнього процесу за системою зовнішніх педагогічних ситуацій, що відповідним способом передбачає розгортання змісту освіти із можливим розвитком суб'єкта провідної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналітичний огляд досліджень дозволяє визначити теоретичні засади саморозвитку особистості фахівця для подальшого формування професійної готовності студентів-нефілологів до майбутньої діяльності.

На особливу увагу заслуговують праці вчених з аналізом наукових положень стосовно системного підходу до різноманітності психологічних і педагогічних аспектів у дослідженні особистості, її саморозвитку і трактування поняття психологічної готовності, її структури та видів (В. Андрущенко, Г. Гуменюк, О. Джеджула, Л. Зеня, І. Зязюн, В. Ільчук, А. Кужельний, С. Кузікова, В. Кремінь, С. Некрасова, М. Нечепоренко, В. Фрицюк, Н. Чорна та ін.).

Можна зауважити, що сьогодні метою освіти сучасної молоді є не здобуття знань, формування вмінь і навичок, а розвиток якостей особистості, зокрема загальної, професійної компетенцій та ін., що мають підготувати конкурентоспроможного фахівця для подальшого життя і творчої діяльності в суспільстві і на ринку праці. Обґрунтовуючи цю думку, зазначимо, що в сучасних умовах розвитку вищої школи знання набувають нової інтерпретації і є засобом становлення і зростання особистості як професіонала своєї галузі діяльності.

На думку С. Рубінштейна, "...обличчя особистості в усій різноманітності психічних властивостей визначається реальним буттям, дійсним життям людини і формується в конкретній діяльності" (Рубінштейн, 1989, с. 180). Спосіб життя людини, що включає в нерозривній єдності історичні умови, матеріальні основи її існування й діяльність, спрямовану на їх зміну, зумовлює соціально-професійний зміст особистості та її індивідуальне буття.

Водночас процес становлення особистості, особливо молоді, не є рівномірним, рівним і безпроблемним. Деякі науковці вважають, і ми приєднуємося до цієї думки, що внутрішні перешкоди або стають перепонами на шляху до досягнення важливих цілей, саму себе людина може сприймати як перепону на шляху до самоствердження –

у такому випадку образ “Я” наповнюється негативним особистісним смислом. І, навпаки, коли внутрішні перепони сприяють досягненню цілей, “Я” набуває позитивний особистісний смисл (Гуменюк, 2016; Джеджула, & Нечепоренко, 2018; Ільчук, 2016, Фрицюк, 2016).

За усталеною концепцією періодизації психічного розвитку дитини, рушієм формування особистості є виникнення невідповідності між операційно-технічними можливостями дитини і розгортанням сфери її мотиваційних потреб. Тут, на нашу думку, є дві важливі обставини: 1) у провідній діяльності виникають і диференціюються інші види діяльності і відбуваються зміни особистості; 2) розвиток особистості здійснюється подоланням протиріч між її можливостями і потребами.

Б. Ананьєв говорив про те, що в сучасній науці приділяють значну увагу періодизації онтогенезу дитини; справді, закономірності періодизації розвитку особистості в зрілому віці поки що залишаються до кінця не розкритими (Ананьєв, 1972, с. 25–30). Останнім часом відбуваються спроби періодизації зрілої особистості. Ми вважаємо, що механізм розходження операційно-технічної і мотиваційної сторін діяльності не є прерогативою дитячого розвитку, його можна застосувати і до процесу розвитку особистості дорослого, що передбачає нові можливості в діяльності.

На думку багатьох науковців, стан психологічної готовності до діяльності становлять такі взаємопов’язані елементи, як усвідомлення своїх потреб, вимог суспільства; розуміння цілей, досягнення яких приведе до задоволення потреб і наміченої перспективи; осмислення й оцінювання умов, актуалізація досвіду і визначення на його основі майбутніх умов діяльності; різноманітні ймовірні способи вирішення завдань; прогнозування проявів інтелектуальних, емоційних і вольових процесів, оцінювання співвідношення своїх можливостей у діяльності, рівня домагань і необхідності досягнення конкретного результату; мобілізація сил відповідно до умов і завдань, самонавіювання для переконання в досягненні мети (Зєня, 2017; Зязюн, 2012; Ільчук, 2016; Кузікова, 2011; Некрасова, 2010; Чорна, 2012).

В умовах євроінтеграційних процесів сучасні науковці спрямовують увагу на проблему з’ясування тенденцій професійного розвитку особистості і, зокрема, на поглиблення і розширення поняття “інтелектуальний капітал” як сукупність формалізованих та неформалізованих знань, утілених в інтелекті персоналу, технології, бізнес-процеси, взаємовідносини з клієнтами та самим персоналом і здатність приносити фірмі економічну вигоду та конкурентні переваги.

Додатково зауважується, що необхідно виокремити принцип фундаментальності професійної підготовки кваліфікованих робітників, дотримання якого забезпечує формування фахівця як цілісної особистості, здатної на основі оволодіння фундаментальними знаннями інтегрально розв’язувати професійні завдання і життєві проблеми (Кремень, 2015, с.10).

Відаючи належне беззаперечній науковій цінності всіх цих досліджень, зазначимо, що існує низка ще не розв’язаних у науковій літературі суперечностей між принципами загальноосвітньої діяльності, професійної підготовки, ґрунтового визначення окремих аспектів навчання і реальною специфікою формування професійної готовності студентів-нефілологів до майбутньої професійної діяльності в теоретичному й практичному аспекті саморозвитку студентів нефілологічного фаху ЗВО України.

Мета статті. У зв’язку з цим є дві взаємозумовлені і взаємопов’язані **мети** статті: 1) уточнити особливості підходу до саморозвитку особистості сучасної студентської молоді і 2) наголосити на важливості і своєрідності з’ясування психологічної готовності студентів нефілологічних спеціальностей до майбутньої професійної

діяльності; і, відповідно, передбачені **завдання**: визначити 1) теоретичні засади і структуру саморозвитку особистості та 2) основні напрями і функції реалізації підготовки з формування професійної готовності студентів-нефілологів до майбутньої діяльності.

Методи дослідження. У дослідженні саморозвитку особистості і формування професійної готовності студентів-нефілологів до майбутньої професійної діяльності як мети використано такі теоретичні й емпіричні методи: критичний аналіз психологічної і педагогічної літератури та вітчизняного й закордонного досвіду, де описано методи формування професійної готовності студентів-нефілологів до майбутньої професійної діяльності, зокрема й психолого-педагогічні особливості мислення й мовлення; педагогічне спостереження.

Основні результати дослідження. Провідною діяльністю вважаємо діяльність, виконання якої визначає виникнення і формування основних психічних новоутворень людини на певному етапі розвитку її особистості (маємо на увазі формування професійної мовної особистості протягом навчання у вищій школі в процесі набуття професійно орієнтованих знань). Проблема формування і саморозвитку особистості майбутніх фахівців має особливе значення, оскільки від рівня їхньої підготовки й компетентності залежить успішність розвитку науково-природничого та суспільного виробництва й готовність сучасної молоді до розв'язання завдань, що ставить перед нею ринок праці.

Новий вид діяльності зумовлений уже сформованими видами і є провідним. При цьому колись засвоєні людиною види залишаються спадком її особистості назавжди. Педагогічний аспект логіки розгортання видів діяльності (гра, навчання і праця) і їх актуалізації в онтогенезі набуває такого виду: наслідування, гра, спілкування, навчальна діяльність, імітативна професійна діяльність і професійна діяльність. Виникнення кожного наступного етапу провідної діяльності обов'язково зумовлює сукупну кількість уже сформованих видів діяльності.

Спілкування породжується в наслідуванні і грі, навчальна діяльність – і в наслідуванні, і в грі і спілкуванні, імітативна професійна – у навчальній діяльності, спілкуванні, грі і наслідуванні, а професійна діяльність є узагальненням усього опанованого й містить усі види. Кожна дія, що входить до структури діяльності, розвиваючись, удосконалює саму діяльність.

Трансформовані види діяльності з переходом на кожний наступний провідний вид ускладнюються, змінюється їх креативний потенціал, професійна діяльність розвивається одночасно з розвитком складників її провідних видів. Застосування інформаційних технологій у навчанні диктує необхідність увести й визначити нову якість провідного виду діяльності – віртуальність, що за принципом схожа з якістю суб'єктності, пронизує всі сфери існування людини. Віртуальність має властивість просочувати всі провідні види діяльності, впливати на них і розвивати їх на відстані. У зв'язку з цим ускладнюються провідні види діяльності: “віртуальна гра”, “віртуальне спілкування”, “віртуальна навчальна діяльність”, “віртуальна імітативна діяльність”, “віртуальна професійна діяльність”.

Подібний погляд на структуру діяльності дозволяє нам у психолого-педагогічному концепті переглянути логіку змісту не тільки професійної освіти, а й професійно орієнтованого навчання, зробити висновок, що педагогічні засоби і методи конструюються, розмежовуються і наповнюються педагогічним змістом, щоб ірраціонально (імітативно / віртуально) або раціонально (реально) розвивати кожний вид діяльності особистості, що навчається, зокрема професійне мислення й мовлення, що є елементом структури діяльності. Це дозволить вивести на новий

рівень соціально-прикладний аспект і неперервність саморозвитку особистості в її навчанні за фахом та формуванні професійної готовності до майбутньої діяльності.

У процесі формування професійної готовності студентів-нефілологів до майбутньої професійної діяльності відбувається стрімкий саморозвиток особистості, зумовлений багатьма чинниками. Особистість фахівця вдосконалюється, на нашу думку, за трьома основними напрямками:

а) розвиток професійної компетенції за рахунок засвоєння знакової системи обраної професії і становлення термінологічної компетенції фахівця у своїй галузі діяльності;

б) удосконалення когнітивного стилю діяльності (навчальної і професійної) шляхом засвоєння й розвитку нових форм сприйняття й інтерпретації різних явищ дійсності в процесі соціалізації індивіда з осмисленням абстрактних і предметних сфер, його психічним складом, характером його соціогенезу і свідомо-вольовим чинником.

Це вдосконалення є розв'язанням проблеми не тільки розширення картини світу як системи образів об'єктивної реальності, а й визначення різних загальних аспектів світогляду, характерного для майбутнього фахівця, розвиток нових форм учіння і пізнання, наукової мови фаху;

в) оформлення мотиваційно-ціннісної сфери особистості, пов'язаної з ознайомленням і критичним сприйняттям систем цінностей мови, культури і науки, усталенням наукового світогляду, формуванням світосприйняття фахівця-професіонала, досконалого знавця термінологічної специфіки свого фаху, білінгва і полілінгва.

Аналіз минулого досвіду студента сприяє виявленню позитивних якостей особистості, що сприяють правильному професійному вдосконаленню. У зв'язку з цим студентів-нефілологів характеризує готовність до професійного зростання на засадах певного рівня знань, умінь і навичок, професійної компетентності тощо, адже професійне самовизначення студентів зумовлює формування фахових інтересів студента, його потягів, намірів, схильностей.

Слід відзначити таку важливу в психологічному плані якість особистості, що характеризує ставлення студента до себе, як відчуття власної гідності, що дозволяє виявляти наполегливість у досягненні поставленої мети, вольові зусилля, долати труднощі в навчанні. Потрібно постійно підтримувати це відчуття в студентів, правильно розвивати його, навчаючи поважати себе й оточення, підкріплювати впевненість у власних силах, робити студента активним, свідомим учасником навчального процесу, учити його керувати своєю діяльністю в різних умовах й обставинах навчання, іноді складних, невизначених і несприятливих, що постійно змінюються.

Тому важливою умовою ефективності проведення занять є також психологічний клімат під час навчального процесу як між студентами в групі, так і в студентів із викладачами, змога підтримувати доброзичливі й довірливі стосунки, часом на відстані (онлайн). Створення творчої атмосфери на заняттях ґрунтується на таких головних принципах, як взаємоповага й вимогливість, віра в успіх кожного, визнання та підтримка авторитету викладача, взагалі емпатійне ставлення один до одного під час повномасштабної війни в умовах дистанційного навчання.

Тож провідну роль у виробленні життєвих смислів й установок самореалізації, саморозвитку особистості фахівця відіграє вища школа, де молода людина остаточно формується та вдосконалюється як зріла особистість, готується до майбутньої діяльності і набуває професійної кваліфікації.

Невизначеність з ідеалом й основоположними соціальними цінностями виховання, недооцінка останнього, пріоритет освітнього, суто професійного напрямку діяльності над виховною метою – це основні недоліки в роботі зі студентами у вищій школі.

Утім, психологічні чинники саморозвитку особистості фахівця мають такі основні компоненти: якості особистості студента (особистісно-індивідуальні та особистісно-соціальні) і такі його психічні характеристики, як здібності, зокрема професійно спрямовані, пам'ять, увага та воля.

Мотивація є основою навчання і саморозвитку особистості та передбачає спеціалізацію мисленнєвого і мовленнєвого процесу (знання специфіки і мови професії, формування відповідних компетенцій, термінологічна обізнаність тощо) та вплив на студента особистості викладача, від якого переважно залежить інтенсифікація навчального процесу (прискорений розвиток рецептивних і репродуктивних навичок).

Зміна концептуальної основи й розширення функції самостійної роботи через ущільнення навчального процесу (у зв'язку зі скороченням аудиторних занять і збільшенням годин на позааудиторне навчання) і вимушений перехід на дистанційну або змішану форму навчання свідчать про те, що першочергову роль у навчанні відіграє досконала методична система, до якої входять адаптаційні процеси в навчанні, продумана тренувальна робота, модифікація методів навчання та наочні засоби, зумовлені вимогами часу і технічними можливостями закладу вищої освіти.

Слід зауважити, що будь-який психічний феномен у певному сенсі є і соціологічним: психічне тотожне з соціальним, оскільки лише в соціальному, а саме в мисленні й мові, воно набуває сенс.

У поясненні будь-яких психічних явищ особистість виступає як цілісна сукупність внутрішніх умов, якими опосередковуються всі зовнішні впливи, але в підготовці висококваліфікованого фахівця потрібно приділяти увагу як особистісно-індивідуальним та особистісно-соціальним якостям, так і безпосередньо професійній комунікативній компетенції, бо саме мовні стратегії є чинником, що сприяє інтенсифікації цієї компетенції.

Отже, організація навчання для студентів, з урахуванням їхніх психологічних особливостей як дорослих особистостей (17–18 років і старше), про що свідчить психолого-педагогічний аналіз, має свою специфіку, урахування якої може підняти на більш якісний рівень процес формування готовності студентів нефілологічних факультетів вищої школи до майбутньої професійної діяльності взагалі. Це сприяє саморозвитку конкурентоспроможного фахівця, зокрема створенню і зростанню професійної особистості відповідно до вимог суспільства і ринку праці.

Теоретичними позиціями формування професійної готовності студентів нефілологічних спеціальностей ЗВО стали:

- психолого-педагогічні чинники на сучасному етапі розвитку наукової думки з погляду їх професійно-мовленнєвої природи і структури;
- дослідження особливостей взаємодії мови й мислення, наукового пізнання, їх форм, механізмів тощо;
- когнітивні можливості мови в розвитку професійного мовлення і мислення студентів як вияву комплексу соціально-психологічних і фізіологічних якостей студентів, їхній саморозвиток, самореалізація і самовдосконалення;
- перегляд усієї освітньої практики щодо формування особистості, переорієнтація антропоцентричної педагогіки на суб'єкт-суб'єктну парадигму;
- концепція гуманізації й гуманітаризації системи освіти, важливими цілями яких є формування особистісних якостей людини, що визначають її духовність, стиль мислення, рівень культури тощо.

У межах нашої концепції взаємозв'язок сучасного ринку праці з підготовкою студентів нефілологічних спеціальностей з метою формування їх професійної готовності до майбутньої професійної діяльності реалізується посередництвом насамперед професійно орієнтованого підходу до формування змісту і дидактичної технології навчання у вищій школі, що зумовлено основними чинниками – структурою діяльності і структурою сукупного об'єкта вивчення.

Виходячи з цього, визначальними і структурними засадами для саморозвитку особистості фахівця у вищій школі нефілологічного профілю з метою подальшого формування професійної готовності до майбутньої діяльності є: характер впливу майбутньої професійної діяльності на зміст, добір й організацію навчального матеріалу за фахом; моделювання в навчальному процесі ситуацій спілкування і способів формування професійних умінь у студентів; способи і прийоми управління їхньою навчальною діяльністю на заняттях із викладачем і в самостійній роботі із залученням різноманітних можливостей інноваційних методів навчання: науково-навчальна діяльність на основі дистанційної форми за допомогою веб-сайтів викладача і/або різних платформ (Moodle, Google Meet, Zoom, Google Classroom, iLearn, Prometheus тощо).

Таким чином ми можемо виокремити й розробити функції змісту навчання, обґрунтовані в концепціях професійного становлення фахівця, у руслі яких компонентами професійно зумовленої структури особистості є професійна спрямованість, професійна компетентність, професійно важливі якості, досконале професійне мовлення, що передбачає знання мови професії, професійно значущі психофізіологічні властивості і, нарешті, професійний менталітет.

Слід окремо зосередити увагу на трьох групах функцій (основоположні, допоміжні і службові), у межах яких визначено функції реалізації професійної підготовки і саморозвиток особистості задля формування професійної готовності студентів-нефілологів до майбутньої діяльності відповідно до вимог сучасного суспільства і ринку праці.

До основоположних функцій (функцій першої групи) належать такі: дієво-формувальна (формування умінь і навичок професійного мовлення, що сприяють усталенню компетенції за фахом та становлення мовної особистості); спеціалізувальна (відбиття специфічних рис функційних одиниць діяльності фахівця, підготовку якого здійснюємо за допомогою конкретного змісту, що формується і постійно видозмінюється (як частковий випадок спеціалізувальної функції можна розглядати становлення термінологійного запасу фахівця, знання мови фаху та уживаних професіоналізмів тощо); когнітивно-розвивальна (спеціально розроблені заходи, спрямовані на сприяння інтелектуального розвитку студента, формування професійної компетентності та саморозвиток особистості, створення професійно-мовної картини світу і поступове оформлення професійного менталітету фахівця).

Додатковими функціями (функції другої групи) є мотиваційно-орієнтувальна (створення мотиваційного компонента особистості перспективного фахівця і його орієнтованості на майбутню професійну діяльність); загальнопрофесіоналізувальна (продовження формування професійно значущих якостей особистості майбутнього фахівця, зокрема комунікативної активності в широкому сенсі); аналітична (утілення функціональних одиниць діяльності, що входять до кваліфікаційної характеристики фахівця, і діагностика потреб ринку праці, пов'язаних із компонентами професійної діяльності).

До службових функцій (функції третьої групи) належать такі: антиципальна (упровадження в підготовку фахівців елементів, сформованих через змістово-

цільове передбачення потенційних вимог ринку праці, суспільних потреб у професійно орієнтованому спілкуванні тощо); узагальнювально-систематизувальна (узагальнення і систематизація навчального матеріалу, актуального для формування професійної готовності до майбутньої діяльності); інформаційна (удосконалення знань, тобто позапрофесійний загальний кругозір).

Висновки і перспективи подальших розвідок. Подальше дослідження проблеми саморозвитку особистості і формування готовності студентів-нефілологів до майбутньої професійної діяльності може мати багато розгалужених напрямків і бути спрямовано, зокрема, на 1) дидактичне забезпечення навчального процесу, пов'язаного з розвитком високого рівня загальнонаукових, міжпредметних когнітивно-комунікативних умінь студентів-нефілологів; 2) дослідження саморозвитку особистості студентів-нефілологів у процесі оволодіння гуманітарними дисциплінами для широкого рівня світогляду; 3) професійне наповнення і розвиток текстових і дискурсивних умінь студентів у роботі з науково-навчальними термінологічно ускладненими (усними і писемними) текстами тощо.

ЛІТЕРАТУРА

- Ананьев, Б. Г. (1972). Психофизиология студенческого возраста и усвоение знаний. *Вестник высшей школы*, 7, 25–30.
- Гуменюк, Г. В. (2016). Саморозвиток як ціннісно-сміслова детермінанта професійного становлення людини. *Актуальні проблеми психології: Збірник наук праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України. Том X. Вип. 28*, 110–120.
- Джеджула, О. М., & Нечепоренко, М. А. (2018). *Професійно-особистісний саморозвиток в контексті актуальних трендів освітньої парадигми сучасності*. Формат.
- Зеня, Л. Я. (2017). Готовність вчителя до професійно-особистісного самовдосконалення як чинник розвитку педагогічної майстерності. <http://www.enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/4148/1/Zenia.pdf>.
- Зязюн, І. А. (2012). Неперервний розвиток і саморозвиток педагогічної майстерності вчителя у післядипломний період. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*, 29, 13–23.
- Ільчук, В. В. (2016). *Педагогічні умови професійного саморозвитку викладачів фахових дисциплін у вищих навчальних аграрних закладах*. [Дис. канд кандидата пед. наук, Вінницький державний педагогічний університет ім. М. Коцюбинського]. Бібліотека Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського. <http://surl.li/lkfey>
- Кремень, В. (2015). Професійний розвиток особистості – ключове завдання в умовах євроінтеграції. *Концептуальні засади професійного розвитку особистості в умовах євроінтеграційних процесів: зб. наук. статей*, 9–12.
- Кузікова, С. Б. (2011). *Психологія саморозвитку*. МакДен.
- Некрасова, С. М. (2010). Готовність педагога до професійного саморозвитку: сутність, структура, проблеми дослідження. *Науковий вісник Мелітопольського університету. Серія "Педагогіка"*. http://lib.mdpu.org.ua/nvsp/articles/2010/28_05.pdf.
- Рубинштейн, С. Л. (1989). *Основы общей психологии*: в 2 т. Т.1. Педагогика.

- Фрицюк, В. А. (2016). *Професійний саморозвиток майбутнього педагога* [монографія]. ТОВ Нілан ЛТД.
- Чорна, Н. Б. (2012). Сутність та структура готовності до професійного саморозвитку майбутніх учителів мистецьких спеціальностей. *Вісник Запорізького національного університету. Серія: Педагогічні науки*, 1(17), 192–196.

REFERENCES

- Ananov B.G. (1972). Psihofiziologiya studencheskogo vozrasta i usvoenie znanij. *Vestnik vysshej shkoly*, 7, 25–30.
- Humeniuk H.V. (2016). Samorozvytok yak tsinnisno-smyslova determinanta profesiinoho stanovlennia liudyny. Aktualni problemy psikhologii: *Zbirnyk nauk. prats Instytutu psikhologii im. H.S. Kostiuks NAPN Ukrainy. DP "Informatsiino-analitychne ahentstvo"*, Tom Kh. Vyp. 28, 110–120.
- Dzhedzhula O. M., Necheporenko M. A. (2018). *Profesiino-osobystisnyi samorozvytok v konteksti aktualnykh trendiv osvithoi paradyhmy suchasnosti*. Format.
- Zenia L. Ya. (2017). Hotovnist vchytelia do profesiino-osobystisnoho samovdoskonalennia yak chynnyk rozvytku pedahohichnoi maisternosti. <http://www.enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/4148/1/Zenia.pdf>.
- Ziazun I. A. (2012). Neperervnyi rozvytok i samorozvytok pedahohichnoi maisternosti vchytelia u pisliadyploمنى period. *Suchasni informatsiini tekhnologii ta innovatsiini metodyky navchannia u pidhotovtsi fakhivtsiv: metodolohiia, teoriia, dosvid, problemy*, Vyp. 29, 13–23.
- Ilichuk, V. V. (2016). Pedahohichni umovy profesiinoho samorozvytku vykladachiv fakhovykh dystsyplin u vyshekykh navchalnykh ahrarnykh zakladakh. [Dys. kand kandydata ped. nauk, Vinnytskyi derzhavnyi pedahohichnyi universytet im. M. Kotsiubynskoho]. Biblioteka Vinnytskoho derzhavnogo pedahohichnoho universytetu im. M. Kotsiubynskoho. <http://surl.li/lkfev>
- Kremen V. (2015). Profesiinyi rozvytok osobystosti – kliuchove zavdannia v umovakh yevrointehratsii. *Kontseptualni zasady profesiinoho rozvytku osobystosti v umovakh yevrointehratsiinykh protsesiv: zb. nauk. Statei*. NTU.
- Kuzikova S. B. (2011). *Psikhologiiia samorozvytku*. Sum. derzh. ped. un-t im. A.S. Makarenka. MakDen.
- Nekrasova S. M. (2010). Hotovnist pedahoha do profesiinoho samorozvytku: sutnist, struktura, problemy doslidzhennia: *Naukovyi visnyk Melitopolskoho universytetu. Seriia "Pedahohika"*. http://lib.mdpu.org.ua/nvsp/articles/2010/28_05.pdf.
- Rubinshtejn S.L. (1989). *Osnovy obshej psikhologii: v 2 t. T.1. Pedagogika*.
- Frytsiuk V. A. (2016). *Profesiinyi samorozvytok maibutnoho pedahoha* [monohrafiia]. TOV Nilan LTD.
- Chorna N. B. (2012). Sutnist ta struktura hotovnosti do profesiinoho samorozvytku maibutnykh uchyteliv mystetskykh spetsialnosti. *Visnyk Zaporizkoho natsionalnoho universytetu. Seriia: Pedahohichni nauky. Zaporizhzhia*, 1(17), S.192 –196.